

ks. dr hab. Kazimierz Dąbrowski, prof. AM
Dziedzina: sztuki muzyczne
Dyscyplina artystyczna: dyrygentura
Akademia Muzyczna im. F. Nowowiejskiego w Bydgoszcy

Lutomiersk, 28.02.2019

Recenzja

w postępowaniu o nadanie stopnia doktora sztuki

mgr ADRIANNIE WTORKOWSKIEJ-KUBIŃSKIEJ,

**w dziedzinie sztuk muzycznych, w dyscyplinie artystycznej dyrygentura, wszczętego
przez Radę Wydziału Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej i Muzyki Kościelnej
Akademii Muzycznej im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu**

Zleceniodawca:

Akademia Muzyczna im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu, Wydział Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej i Muzyki Kościelnej; zlecenie podjęte w związku z decyzją Rady Wydziału z dnia 21 marca 2018 roku, w sprawie powołania na recenzenta w przewodzie doktorskim mgr Adrianny Wtorkowskiej-Kubińskiej; na podstawie ustawy z dnia 14.03.2003 roku tekst jednolity o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zmianami) oraz & 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 stycznia 2004 w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich i habilitacyjnych oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. nr 15, poz.128 ze zmianami).

Podstawowe dane o Doktorantce

Dorobek artystyczny, dydaktyczny i organizacyjny mgr Adrianny Wtorkowskiej-Kubińskiej został pozytywnie oceniony przez Radę Wydziału Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej i Muzyki Kościelnej Akademii Muzycznej im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu, podczas procedury wszczęcia przewodu doktorskiego.

Ocena Pracy Doktorskiej

Na rozprawę doktorską mgr Adrianny Wtorkowskiej-Kubińskiej, której promotorem jest dr hab. Piotr Salaber, zatytułowaną „Muzyczny język sacrum w wybranych kompozycjach na chór dziecięcy i żeński” składają się dwa elementy:

- dzieło artystyczne w postaci płyty CD oraz
- opis dzieła artystycznego w formie rozprawy pisemnej.

Program dzieła artystycznego został zarejestrowany na koncercie, w którym miałem przyjemność uczestniczyć, w dniu 21. kwietnia 2018 r. w kościele p.w. Najwyższego Arcykapłana Jezusa Chrystusa w Murowanej Goślinie i zawiera następujące kompozycje:

Hymn rezurekcyjny – *Salve festa dies*

Anonim XIV w. – *Laudemus Virginem*

Teresa Jennings – *Candele for Peace*

John Rutter – *For the Beauty of the Earth*

Linda Spevacek – *Choral Flourish*

Javier Busto – *Salve Regina*

Vytautas Miskinis – *Tu es*

Piotr Salaber – *Ave Maria*

Sekwencja wielkanocna - *Victimae Paschalis Laudes*

Knut Nystedt – *Ave Christe*.

W realizacji dzieła artystycznego udział wzięli:

Orkiestra Kameralna Filharmonii Pomorskiej w Bydgoszczy „Capella Bydgestiensis”

Chóry: Dziewczęcy, Kameralny oraz Żeński „Canzona” z Murowanej Gośliny

Weronika Jarzyńska – fortepian

Marzena Michałowska – sopran

Waldemar Kośmiejca - skrzypce

Ks. Karol Łybek – słowo

Adrianna Wtorkowska-Kubińska - dyrygent

Jako dzieło artystyczne przedstawione zostało *Misterium Zmartwychwstania* zatytułowane *Ave Christe*, na które złożyło się dziesięć kompozycji: trzy wykonane przez Chór Dziecięcy „Canzona” z towarzyszeniem orkiestry i fortepianu, cztery a cappella zrealizowane przez Chór Kameralny i Żeński „Canzona” oraz trzy wykonane wspólnie przez wszystkie zespoły uczestniczące w koncercie.

W programie koncertu, a także na płycie CD, oprócz w/w utworów, znalazły się również teksty zaczerpnięte z poezji ks. Jana Twardowskiego recytowane przez ks. Karola Łybeka. Teksty te, stanowią element łączący poszczególne kompozycje i tworzą razem spójną formę nazwaną *Misterium Zmartwychwstania „Ave Christe”*.

Płytę otwiera śpiew gregoriański *Salve festa dies* będący hymnem rezurekcyjnym. Wprowadza on słuchacza w świat muzyki kościelnej, wykonywanej w dawnych wiekach. Śpiew ten poprzedzony został dodatkowo dźwiękiem dzwonów, które wywołują wrażenie nawoływania do skupienia i wspólnej modlitwy. Utwór *Salve festa dies* został wykonany przez Chór Kameralny i Żeński „Canzona” spójnym emisyjnie dźwiękiem z łagodnym frazowaniem i czytelnym przekazem tekstu, co jest jednym z głównych wyznaczników właściwego wykonawstwa śpiewu gregoriańskiego (słowo w śpiewie gregoriańskim pełni nadrzędną funkcję).

Kolejną kompozycją zarejestrowaną na płycie jest anonimowy kanon z XIV wieku zatytułowany *Laudemus Virginem*. Podczas wykonania utworu dyrygentka ustawiła zespoły w trzech punktach kościoła, co dało efekt uprzestrzennienia materii dźwiękowej. Technika polichóralności pozwoliła słuchaczowi, podczas koncertu, na przeniesienie się do wnętrza rozgrywanej akcji muzycznej. Prosta, nieskomplikowana faktura kompozycji, sprzyja ukazaniu brzmienia poszczególnych grup głosowych (dziecięcej, młodzieżowej i dorosłych) i ich zależności emisyjno-barwowych. Trzygłosowy kanon wykonany został w radosnym charakterze i ładnym, spójnym emisyjnie dźwiękiem.

Następna kompozycja zaprezentowana przez Chór Dziewczęcy „Canzona” z towarzyszeniem kwartetu smyczkowego, fortepianu i werbla, to utwór Teresy Jennings *A Candle for Peace*. Faktura instrumentalna i rytmiczne ostinato nadały kompozycji oryginalny charakter. Przesłanie orędzia pokoju, zawarte w tekście utworu, zaśpiewane dziecięcym głosem z ich naturalnym zabarwieniem i czystą intonacją stanowiły duży walor jego wykonania.

Kolejny utwór to hymn *For the Beauty of the Earth* Johna Ruttera. Kompozycja w wersji dwugłosowej została wykonana przez Chór Dziewczęcy „Canzona” z towarzyszeniem fortepianu. Utwór zabrzmiał z wyraźną dbałością o oddanie charakteru muzyki i podkreśleniem jej ścisłego związku z tekstem. Delikatnie brzmiący hymn w wykonaniu głosów dziecięcych, ukazał jego piękno i wydźwięk estetyczno-artystyczny. Dobre utrzymanie proporcji pomiędzy partią fortepianu i chórem sprawiło, iż utworu słucha się z dużą przyjemnością. Mankamentem jest wykorzystanie instrumentu elektronicznego, o dość jaskrawej barwie.

Kolejną pozycją koncertową jest *Choral Flourish* Lindy Spevacek. To trzygłosowa kompozycja z towarzyszeniem fortepianu, która została wykonana przez Chór Dziewczęcy "Canzona". Utwór wymaga od chórzystek niezwyklej precyzji mającej wspomóc ukazanie złożoności przebiegów rytmicznych, właściwej korespondencji melodii i tekstu pomiędzy głosami, czystego przebiegu równoległych akordów zstępujących i właściwej akcentacji. Zespół bardzo dobrze poradził sobie ze wszystkimi trudnościami prezentując spójność artykulacyjną i dykcyjną, co podkreślało energetykę przebiegu muzycznego. Dodatkowym walorem była lekkość i słyszalna radość muzykowania.

Utwór następny to kompozycja Javiera Busto – *Salve Regina* na 4-głosowy chór żeński. Faktura utworu miejscami poszerzona jest o divisi altów, co powoduje gęstą, 5-głosową harmonię. Kompozytor wykorzystał w utworze tekst antyfony ku czci Najświętszej Maryi Panny, a związki słowno-muzyczne zbudował w oparciu o retorykę, kolorystykę, metrorrytmikę i harmonikę. Prezentacja tego utworu podczas koncertu przez Chór Kameralny i Żeński "Canzona" należała do udanych interpretacji. Dobre wyczucie formy oraz umiejętność właściwego rozwoju narracji w połączeniu z dobrą dykcją, jasnym, spokojnym i miękkim brzmieniem chóru pozwoliło dyrygentce osiągnąć przekonujący wyraz artystyczny.

Kolejna kompozycja to *Tu es* Vytautasa Miškinisa. Utwór składający się z pięciu części poprzedzonych dwutaktową ekspozycją oraz zakończonych kodą opartą na temacie części pierwszej, został wykonany przez Kameralny i Żeński Chór "Canzona". Wyodrębnienie poszczególnych części utworu wynika z jego tekstu oraz zastosowanych różnic agogicznych. Warstwa słowna została ułożona przez kompozytora poprzez swobodne połączenie kilku fragmentów zaczerpniętych z Nowego Testamentu, Ewangelii według św. Mateusza 11, 3-5, a przebieg agogiczny układa się następująco: rubato, tranquillo, piu mosso, allargando, allegretto.

Dyrygentka wraz z wykonującym zespołem trafnie oddała charakter utworu, różnicując poszczególne jego części. Całość została wykonana czystą intonacją z czytelnym tekstem, zmienną dynamiką, agogiką i artykulacją.

Następny utwór to *Ave Maria* Piotra Salabera na orkiestrę smyczkową z dzwonami, sopran solo, skrzypce solo i zespół choralny. To jedyny utwór polskiego kompozytora jaki znalazł się w programie koncertu. Do estetyki wykonania tej kompozycji w następujący sposób odnosi się w swojej pracy doktorantka: "...w trakcie wykonania utworu słuchacz zostaje

przeniesiony do świata, którego inspiracją jest zachwyty, przeżywanie mistyki egzystencji i świadomości Boskiej Wszechmocności”. Utwór wykonany został z dużym ładunkiem emocjonalnym, szczególnie za sprawą Marzeny Michałowskiej obdarzonej pięknym sopranem, który z ekspresją i lekkością koresponduje ze skrzypcowym solo i całością orkiestry. Partia chóralna obecna w drugiej części utworu, wzbogaca przekaz emocjonalny całości kompozycji. Wokalno – instrumentalna kompozycja Piotra Salabera *Ave Maria* zabrzmiała przejmująco i w modlitewnym charakterze.

Kolejnym utworem płyty doktorskiej jest sekwencja *Victmae Paschali Laudes*. Kompozycja gregoriańska została zaprezentowana przez zespół zgodnie z wyznacznikami koncepcji wykonawczej sekwencji tj. według właściwie rozłożonych akcentów wyrazowych i zdaniowych oraz poprawną i zrozumiałą wymową tekstu. Ważnym elementem zrealizowanym przez wykonawców – a charakterystycznym dla właściwego wykonania monodii – było zachowanie rytmu oratorskiego.

Ostatnia kompozycja zaprezentowana na płycie doktorskiej mgr Ardianny Wtorkowskiej-Kubińskiej to utwór Knuta Nystedta – *Ave Christe*. “Język muzyczny kompozycji – jak pisze doktorantka w swojej pracy – w sposób niezwykle pobudza percepcję słuchacza”. W utworze nastąpiło połączenie: dawnych tropów i współczesnej harmonii, średniowiecznych tekstów z dwudziestowiecznym hymnem. Realizuje go duży aparat wykonawczy: trzy chóry (śpiewające w trzech językach), orkiestra smyczkowa, trąbki, puzony i instrumenty perkusyjne. Ta złożoność kompozycji, wymagała od zespołu i dyrygenta szczególnej uwagi i precyzji. Z wyzwaniem tym zarówno dyrygentka jak i zespół poradzili sobie bardzo dobrze. Wykonanie utworu cechowała: precyzja rytmiczna i intonacyjna, różnorodność artykulacyjna, bardzo dobra emisja, wykorzystanie całego spektrum dynamiki i stopliwość brzmienia.

Profesjonalizm i wysoki poziom wykonawczy muzyków zawodowych - instrumentalistów Orkiestry Kameralnej Filharmonii Pomorskiej w Bydgoszczy Capella Bydgostiensis - są bezdyskusyjne. Orkiestra brzmiała bardzo dobrze, a muzycy ze starannością i zaangażowaniem realizowali propozycje dyrygentki odnośnie interpretacji utworu. Pewien niedosyt stanowi zdominowanie chóru przez brzmienie orkiestry we fragmentach, w których chór realizuje warstwę muzyczną w dynamice fortissimo. Muzycy grający na instrumentach dętych blaszanych powinni zachować dynamikę forte zapisaną w partyturze, jednak moc brzmienia tych instrumentów przewyższyła siłę głosów ludzkich. Nie można więc stawiać zarzutu dyrygentce, która wydobyła z chóru amatorskiego możliwie soczyste forte.

Doktorantka, przedstawiając podczas koncertu repertuar ujęty w formę *Misterium Zmartwychwstania Ave Christi*, stworzyła dzieło artystyczne tworzące spójną całość. Stało się to za przyczyną zastosowania koła hermeneutycznego. Pozornie różne kompozycje, poprzez konsekwentną budowę narracji, mimo różnego języka muzycznego złożyły się w jedną całość. Kolejno prezentowane utwory budowały dramaturgię, która osiągnęła kulminację w ostatniej kompozycji „Ave Christi” Knuta Nysteda. Doktorantka zbudowała podczas koncertu, w duchu modlitwy szczególną relację pomiędzy wykonawcami a słuchaczami. Na tę szczególną wartość dodaną wpłynęła przestrzeń sakralna świątyni, w której został wykonany i zarejestrowany koncert doktorski.

Ogólne wrażenie artystyczne dotyczące całości nagrania – mimo zauważonych drobnych niedoskonałości - należy ocenić bardzo pozytywnie i uznać za sukces doktorantki. Można się tylko domyślać ile wysiłku i starań wymagały przygotowania i realizacja programu koncertu przewodowego z tak dużym aparatem wykonawczym (soliści, trzy chóry, orkiestra).

Reasumując - aparat wykonawczy okazał się w rękach dyrygentki bardzo sprawnym i zdyscyplinowanym kolektywem artystycznym, realizującym na pewno jej założenia interpretacyjne. Warto podkreślić dobry kontakt dyrygentki z wykonawcami, co jak najlepiej świadczy o jej zawodowych predyspozycjach. Prezentowała bardzo dobrą technikę dyrygencką, w której gesty były adekwatne do potrzeb poszczególnych zespołów i utworów. Doktorantka przedstawiła się jako dojrzała dyrygentka, posiadająca wysokie kompetencje artystyczne w zakresie wykonawstwa muzyki chóralnej a cappella, jak również utworów wokalnie-instrumentalnych. Nie można nie wspomnieć, że koncert został bardzo dobrze przyjęty (owacja na stojąco) przez licznie zgromadzoną publiczność, co jest również dowodem na szacunek i uznanie, jakim cieszy się Pani Adrianna Wtorkowska-Kubińska w lokalnej społeczności.

Całość dzieła artystycznego przedstawionego w załączonym do dokumentacji nagraniu oceniam pozytywnie, uznając, że spełnia ono warunki określone w Art. 13.1 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późniejszymi zmianami).

Rozprawa teoretyczna zatytułowana „Muzyczny język sacrum w wybranych kompozycjach na chór dziecięcy i żeński” ściśle łączy się z nagraniem i stanowi jego opis.

Praca składa się z czterech rozdziałów i zawiera 128 stron. Całość uzupełniona jest o wstęp, zakończenie, streszczenia w języku polskim i angielskim oraz bibliografię. W aneksie zamieszczono wywiady z kompozytorami, wspomnienie dr Jona Fylinga o Knucie Nystedzie, artykuł Mike Talleya z *The Choral Journal* i biogramy wykonawców. Załącznikami do pracy są: plakat i program koncertu, płyta CD z zapisem publicznej prezentacji dzieła artystycznego, płyta CD z zapisem PDF opisu dzieła artystycznego i partytury utworów stanowiących dzieło artystyczne.

Dobór i układ zagadnień oraz strukturę pracy oceniam jako prawidłowe i klarowne.

W pierwszym rozdziale autorka przedstawiła zagadnienie sacrum w muzyce w świetle dokumentów kościoła i wybranych opracowań naukowych. Uczyniła to w sposób konkretny i wieloaspektowy opierając się na bogatej literaturze przedmiotu, a co najcenniejsze literaturze aktualnej, obejmującej również pozycje wydane w ostatnich latach. W podsumowaniu stwierdza: „iż trudne do zdefiniowania sacrum muzyki religijnej jest pewnego rodzaju więzią tworzącą się między człowiekiem wierzącym a transcendencją w trakcie wykonywania dzieła muzycznego. W grę zatem wchodzi wszystkie elementy: wykonawca muzyki, odbiorca a przede wszystkim geniusz kompozytora, który widzi i rozumie również w sposób duchowy tworzoną przez siebie muzykę oraz cały zewnętrzny i wewnętrzny kontekst jej wykonywania”.

Rozdział drugi, to omówienie w zwartej formie elementów techniki wokalne w pracy z chórem dziecięcym i żeńskim. Autorka opisała m.in. takie zagadnienia jak: metody nauczania śpiewu, koncepcje metodyczne kształcenia wokálnego oraz rozśpiewanie, jego rolę i rodzaje. W rozdziale tym zostały też omówione zasadnicze aspekty związane z prawidłową emisją głosu i jej wpływem na interpretację utworów.

Rozdział trzeci, zatytułowany *Autorskie metody pracy zastosowane w procesie przygotowania dzieła artystycznego* odnosi się do kwestii związanych z realizacją poszczególnych utworów, i prezentuje sposoby pokonywania przez wykonawców trudności technicznych i interpretacyjnych.

Autorka prezentuje złożoność wykonywanych utworów w kontekście elementów dzieła muzycznego, odnosząc się do ich interpretacji w swojej wizji artystycznej. Rozdział stanowi cenny materiał poznawczy dla dyrygentów, którzy chcieliby zmierzyć się z wykonaniem omawianych kompozycji. Ciekawe uwagi wykonawcze, propozycje metod i sposobów

rozwiązujących występujące w utworach problemy mogą stanowić cenne wsparcie metodyczne pomocne w pracy przygotowującej wykonanie omawianych kompozycji.

Wielkim atutem tej części pracy jest zamieszczenie odpowiednich ćwiczeń, mających za zadanie przygotować chór do realizacji fragmentów zawierających wskazane problemy wykonawcze.

Rozdział czwarty to analiza problematyki wykonawczej repertuaru stanowiącego dzieło artystyczne pod kątem obecności w nich elementów sacrum. Autorka przeprowadza analizę formalną i harmoniczną utworów ze zwięzłymi informacjami o kompozytorach, o miejscu utworów w ich twórczości a także skupia się na języku muzycznym poszczególnych kompozycji i związkach słowno-muzycznych w nich zachodzących a wszystko to w kontekście obecności elementów sakralnych. Ważnymi elementami zawartości tego rozdziału są tłumaczenia tekstów obcojęzycznych na język polski.

W zakończeniu pracy, autorka podsumowuje rezultaty swoich rozważań skupiając się na odpowiedzi na pytanie czym jest muzyka sakralna i jakie dzieło można określić jako sakralne. W odpowiedzi dochodzi do konkluzji, iż „muzyka sakralna jest formą kontaktów z Bogiem poprzez język dźwięków”, a utwór można określić jako sakralny, „gdy poprzez doskonałość formy wyznacza <drogę piękną>, będącą wynikiem twórczego dialogu pomiędzy sztuką muzyczną, a wiarą chrześcijańską”. Wysnuwa również wniosek, iż język muzyczny kompozytora ma służyć wyrażeniu intencji, przeżyć i emocji oraz pełnić funkcje jego porozumienia ze słuchaczem.

Ciekawa koncepcja pracy pozwoliła autorce na wykazanie się umiejętnością wnioskowania i uzasadniania własnego stanowiska, zdolnością porządkowania i przedstawienia w interesujący sposób ogromnego zasobu teoretycznej i praktycznej wiedzy. Opis dzieła artystycznego mgr Adrianny Wtorkowskiej-Kubińskiej stanowi wartościowy materiał dydaktyczny szczególnie w obszarze metodyki prowadzenia chóru dziecięcego i żeńskiego.

KONKLUZJA

Przedstawiona praca doktorska w postaci zarejestrowanego na płycie CD koncertu oraz opisu dzieła artystycznego mgr Adrianny Wtorkowskiej-Kubińskiej, jest dziełem oryginalnym, stanowi nowe ujęcie tematu i wnosi znaczny wkład w rozwój dyscypliny dyrygentura.

Mgr Adrianna Wtorkowska-Kubińska wykazała się głęboką wiedzą teoretyczną w dziedzinie sztuki muzycznej a także umiejętnościami do prowadzenia samodzielnej działalności artystycznej i pedagogicznej.

W związku z powyższym, zgodnie z art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14.03.2003 roku wnoszę o przyjęcie pracy doktorskiej mgr Adrianny Wtorkowskiej - Kubińskiej i nadanie stopnia doktora sztuki w dziedzinie sztuki muzyczne, dyscyplinie artystycznej dyrygentura.

ks. K. Dąbrowski

ks. dr hab. Kazimierz Dąbrowski, prof. AM